

Paus Franciscus vuurt oecumenische beweging aan

door Geert van Dartel

Het eendaagse bezoek van paus Franciscus op 21 juni aan Genève was een opsteker voor de Wereldraad van Kerken en de oecumenische beweging in het algemeen. Tegen alle trends van toenemende tegenstellingen en verdeeldheid in de wereld van vandaag in, bevestigde paus Franciscus de verbondenheid en de gezamenlijke missie van de christelijke kerken. Paus Franciscus werd hartelijk verwelkomd door de leiders van de Wereldraad, dr. Olav Fykse Tveit en dr. Agnes Abuom.

De Wereldraad van Kerken volhardt al jaren in zijn inzet voor gerechtigheid en vrede, maar heeft allang niet meer de volle aandacht van internationale media. De komst van paus Franciscus naar Genève bracht daar even verandering in. De internationale pers was er voor uitgelopen. Ook de Nederlandse media berichtten uitvoerig over dit bezoek. In de commentaren wordt de paus geprezen omwille van zijn eenvoud en vriendelijkheid. Hij kwam niet als een trotse kerkleider, maar als pelgrim op zoek naar eenheid en vrede.

Homilie

In twee toespraken zette paus Franciscus zijn visie op het doel en de weg van de oecumenische beweging uiteen. In de homilie tijdens de oecumenische dienst in de kapel van de Wereldraad sprak hij over een passage uit de Galatenbrief van Paulus (Gal. 5,13-26). Een goed aanknopingspunt om dieper in te gaan op het motto van de viering van 70 jaar Wereldraad van Kerken: *Samen wandelen, bidden en werken*. Paulus roept de gemeente op om te leven volgens de Geest en niet toe te geven aan de

zondige natuur die tegen de Geest in gaat. Hij past dit gegeven toe op de oecumenische pelgrimstocht en verheldert wat *Wandelen in de Geest* voor de oecumene betekent. Het is een rijke tekst die moeilijk samen te vatten is.¹ De paus reflecteert in deze homilie op de betekenis van het op weg gaan en op de relatie tussen Geest en vrijheid. Op weg gaan is een Bijbels thema. Voor christenen is Jezus Christus de weg. Daarin ligt de eerste belangrijke verbinding die uit deze homilie oplicht: als christenen zijn wij geroepen om dezelfde weg te bewandelen. En dat vraagt om voortdurende bekering en vernieuwing van onze wijze van denken, opdat het overeenstemt met een leven, geleid door de Geest. Dat is iets heel anders dan de vrijheid om te doen wat je wilt. Verwijzend naar Paulus' kritiek op de zondige natuur leverde paus Franciscus kritiek op de wereldse gezindheid die gedomineerd wordt door eigenbelang en consumptisme. Wandelen in de Geest onderscheidt zich door een geesteshouding van dienstbaarheid en vergevingsgezindheid en de weigering om mee te gaan in de wervelwind van

¹ De volledige documentatie van het bezoek van paus Franciscus aan Genève is te vinden op de website van het Vaticaan: <http://w2.vatican.va/content/francesco/en/events/day.dir.html/2018/6/21.html>

Inhoudsopgave

■ Pag. 1-2

Paus Franciscus ging naar Genève voor een ontmoeting met de jubilerende Wereldraad van Kerken om de oecumenische beweging een hart onder de riem te steken. Geert van Dartel bericht erover.

■ Pag. 3

De Oud-katholieke Kerk is vanaf het begin lid van de Wereldraad. Mgr. Joris Vercammen legt uit wat de inbreng van de Oud-katholieke Kerk in de Wereldraad is.

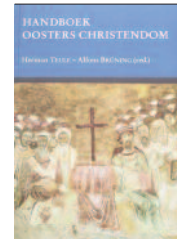
■ Pag. 4

De Nederlandse theoloog Willem Visser 't Hooft stond aan de wieg van de Wereldraad. De Protestantse Kerk is daar fier op en wil van harte een oecumenische kerk zijn, schrijft scriba René de Reuver

■ Pag. 5

Ook orthodoxen waren van meet af aan bij de Wereldraad betrokken. Maar het is een spanningsvolle verhouding. v. Hildo Bos legt uit waarom.

■ Pag. 6

Dit voorjaar verscheen het lang verwachte Handboek Oosters Christendom. Volgens Leo van Leijssen is het een goede gids voor een diepgaande kennismaking met de rijke tradities van het Oosters christendom.

■ Pag. 7

De protestantse kerken in Nederland herdenken dit jaar de Dordtse Synode van 1618-1619 met een Nationale Synode waarvoor alle protestantse stromingen zijn uitgenodigd. Mgr. G. de Korte belicht de betekenis van deze dynamische herdenking.

■ Pag. 8

Er staan twee spannende conferenties op de agenda van de vereniging. In november over het herstel van kerkgemeenschap, in februari over Dordt en Franciscus. Meld u tijdig aan!

◆ Secretaris dr. Fykse Tveit ontvangt paus Franciscus in Genève (foto: WCC/Albin Hillert)

corruptie. De weg van de Geest is herkenbaar aan de vruchten: liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, vertrouwen, zachtmoedigheid, zelfbeheersing. (Gal. 5,22-23).

Verlieslijdende onderneming

De weg van de oecumene, zo weet ook paus Franciscus, is geen success-story. Houd er maar rekening mee, zo zei hij, dat het een verlieslijdende onderneming is die stuk loopt op muren en belangen. Maar toch moeten we die weg gaan omdat het de weg van het Evangelie is. 'Als we alleen willen redden wat van ons is, laten we ons leiden door het vlees. Maar als we bereid zijn in de voetsporen van Jezus alles te verliezen, wandelen we in de Geest. Alleen op deze wijze brengt de wijngaard van de Heer vruchten voort.'

De weg van de oecumene die christenen en kerken samen gaan, is dus allesbehalve gemakkelijk en bovendien onzeker. Daarom bad paus Franciscus met de Wereldraad tot de heilige Geest om kracht en moed om samen te bidden, te evangeliseren en te getuigen. Tot dat pad zijn wij geroepen en dat is God welgevallig.

Inhoudelijke accenten

's Middags was paus Franciscus bij het Centraal Comité dat voor de tweejaarlijkse vergadering in Genève

bijeen was. Het Centraal Comité telt 300 leden en is het hoogste orgaan van de Wereldraad. Ook hier werd de paus hartelijk ontvangen. Dr. Fykse Tveit en dr. Agnes Abuom waren in hun toespraken beiden heel positief over de samenwerking tussen de Wereldraad en de Rooms-katholieke Kerk.

Paus Franciscus begon zijn toespraak met een reflectie over enkele Bijbelteksten waarin het getal 70 voorkomt: het gebod om elkaar 70 x 7 keer te vergeven (Mt. 18,22) en de missionaire opdracht aan de 72 leerlingen (Luc. 10,1). Het was een mooie insteek om de broeder- en zusterschap in de oecumenische beweging voor het voetlicht te brengen én om duidelijk te maken dat de oecumenische beweging de missionaire opdracht niet uit het oog mag verliezen. We moeten beseffen, zei paus Franciscus, dat de Kerk van Christus alleen groeit door haar aantrekkingskracht. Die aantrekkingskracht is niet afhankelijk van onze ideeën, strategieën of programma's. Geloof in Christus is niet de vrucht van consensus noch kan het volk van God gereduceerd worden tot een NGO. 'Onze kracht ligt in het kennen van Christus en de macht van zijn verrijzenis en zijn lijden (Fil. 3,10) en in de kennis van de heerlijkheid van God in het gelaat van Jezus Christus (2 Kor. 4,6) die ons geschonken wordt

door de heilige Geest, de Levendmaker. Dat is de schat die we in aarden potten dragen en de wereld moeten aanbieden.'

Samen wandelen, bidden en werken

Na deze hartenkreet over het belang van een *nieuwe evangelische outreach* verwoordde paus Franciscus ook zijn gedachten bij het motto *wandelen, bidden en samenwerken* dat aan de viering van 70 jaar Wereldraad werd meegegeven. De paus riep op tot zelfkritische reflectie op ons eigen doen en laten. Volgen we onze eigen weg of zijn we in deze wereld getuigen van de Heer? Als we verder willen komen op onze weg moeten we leven vanuit de kern, wetende dat we ranken zijn op de wijnstok die Jezus is. Om vervolgens uit te gaan naar de existentiële periferieën van deze wereld om daar aan onze lijdende broeders en zusters de genezende genade te brengen van het Evangelie.

Het gebed is de zuurstof van de oecumene, zei paus Franciscus. Zonder gebed verstart een gemeenschap. Bij het bidden van het Onze Vader voelen we ergens van binnen dat we zonen en dochters zijn, maar ook broers en zussen van elkaar. Laten we onszelf de vraag stellen: hoe vaak bidden we voor elkaar? Jezus heeft gebeden opdat wij één zouden zijn: volgen wij hem daarin?

De Katholieke Kerk werkt op veel terreinen samen met de Wereldraad van Kerken en zal dat blijven doen. Daarbij noemde de paus in het bijzonder het werk van de commissies Geloof en Kerkorde, Wereldmissie en Evangelisatie, Interreligieuze dialoog, Vredeseducatie, de Gebedsweek voor de Eenheid, de diaconale samenwerking voor mensen in nood en de Pelgrimage van Gerechtigheid en Vrede.

Het bezoek van paus Franciscus aan de Wereldraad van Kerken was inspirerend en bemoedigend. Het drukte respect uit voor de wereldwijde oecumenische beweging waaraan de Wereldraad van Kerken zoveel heeft bijgedragen en het maakte nog maar eens duidelijk dat de Katholieke Kerk tochtgenoot is op dezelfde weg. ●

Oud-Katholieken en de Wereldraad van Kerken

door Dr. Joris Vercammen

De Wereldraad van Kerken heeft de laatste twee decennia een bewogen tijd gekend. De Raad ziet er nu dan ook heel anders uit dan twintig jaar geleden. Alleen al het aantal medewerkers is met 75% gedaald: van 400 naar 100! Daarbij is het hele diaconale werk nu ondergebracht bij Act-Alliance, dat de samenwerking van de kerkelijke NGO's die zich concentreren op ontwikkelingssamenwerking coördineert. Dat maakt dat de Wereldraad zich meer kan concentreren op zijn taak de motor te zijn van de oecumenische beweging.

Daarbij komt de focus meer te liggen op theologie en spiritualiteit. 'Faith and Order', van oudsher een van de pijlers waarop de Raad gebouwd werd, heeft terecht meer ruimte en aandacht gekregen als geïntegreerde afdeling van de Raad. Inhoudelijk krijgt de ecclesiologie, de theologie over de kerk dus, meer aandacht. Dat is ook nodig want het zijn precies de vragen over de kerk, en dus ook de vragen over ambt en sacramenten die ermee samenhangen, die van groot belang zijn voor het bevorderen van de eenheid onder de christenen en hun kerken.

Katholiciteit en globalisering

Precies op dat punt is er een echte 'klik' tussen de roeping van ons als oud-katholieken en die van de Wereldraad. Wij werken dan ook actief en van harte mee op het hoogste niveau van 'Faith and Order' en brengen er onze katholieke visie op de kerk in. Dat een en ander erg gewaardeerd wordt, valt af te leiden uit de motivatie van de Wereldraad om mee te werken met inhoudelijke projecten die dan weer door ons worden opgezet. Zo organiseerden we in 2016 samen met onze Filippijnse zusterkerk een conferentie voor jonge theologen over 'Katholiciteit en globalisering'. De conferentie werd niet alleen ondersteund door de Wereldraad, maar de afdeling 'Faith and Order' heeft er ook aan meegewerkt door haar moderator te sturen samen met een aantal jonge theologen uit andere kerken. Dat maakte dat de resultaten van de conferentie ook breder verspreid worden en hun weg vinden naar andere oecumenische initiatieven waar weer verder nagedacht wordt.

Gerechtigheid

Met het thema 'katholiciteit en globalisering' wordt de ecclesiologie verbonden met het vraagstuk van de wereldwijde gerechtigheid. Dat is terecht want het bestaan van de kerk heeft maar zin als ze er is voor de wereld. We mogen ons kerk-zijn verstaan als een goddelijk protest tegen de onderdrukking die een veelkopig monster is. Het is terecht dat de Wereldraad al zijn programma's en initiatieven ondergebracht heeft in het overkoepelende thema van 'de pelgrimage van gerechtigheid en vrede'. Christenen zijn er zich doorgaans onvoldoende van bewust dat 'kerk' deze pelgrimage is: het door Gods genade aangedreven zoeken naar menswaardigheid. Eenheid onder de mensen is het hart van een menswaardige samenleving en het streven naar eenheid onder de christenen en hun kerken mag een goddelijk signaal zijn dat die eenheid voor de mensheid geen illusie is.

Nieuwe uitdagingen

Hoeveel er ook de laatste decennia

bereikt moge zijn in de oecumene, toch lijkt de eenheid onder de christenen nog veraf te zijn. Er gaapt nog altijd een kloof tussen de zogenaamd 'gevestigde kerken' en 'het evangelie- en pinkster-christendom'. Het initiatief van het 'Global Christian Forum' dat door de Wereldraad in de jaren negentig opgezet werd, heeft gelukkig het nodige effect. Barrières van vooroordelen en misvattingen worden doorbroken en verkeerde beelden worden bijgesteld. Maar dan blijkt ook hoe groot de theologische verschillen zijn en hoe anders de spirituele cultuur is. Zo blijkt het

♦ Mgr. Joris Vercammen
(foto: Dio van Maaren)

gesprek over vraagstukken als 'proselitisme' of over morele vragen die bv. met de menselijke seksualiteit samenhangen uitermate moeizaam te zijn. Ik vind het zelf van moed getuigen dat de Wereldraad dat soort van vraagstukken toch agendeert. Er is geen andere weg dan de weg van de dialoog. Als oud-katholieken hebben we bij het opzetten van dat forum een actieve rol gespeeld en nog steeds zijn we nauw betrokken bij de verdere ontwikkelingen. Want ook daar gaat het opnieuw over het groeien naar een 'katholiek kerkverstaan' dat voor de toekomst van de kerk van cruciaal belang is. Het is onze hoop op deze wijze nog lang de oecumenische beweging te kunnen dienen. ●

Joris Vercammen, oud-katholiek aartsbisschop van Utrecht, lid van het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken.

Samen met alle heiligen

door Dr. René de Reuver

‘De Protestantse Kerk wil van harte een oecumenische kerk zijn’, aldus de visienota van de Protestantse Kerk. Oecumene behoort tot de identiteit van de Protestantse Kerk. Kerk ben je samen. Alleen samen met alle heiligen verstaan we iets van de volheid van God in Christus (Efeziërs 3,18v).

De waardepapieren van de Protestantse Kerk openen met de lapidaire zin: ‘De Protestantse Kerk in Nederland is overeenkomstig haar belijdenis gestalte van de ene heilige apostolische en katholieke of algemene christelijke Kerk die zich, delend in de aan Israël geschonken verwachting, uitstrekt naar de komst van Gods Koninkrijk’ (Kerkorde, artikel I.1) Dit wordt geconcretiseerd in de roeping ‘om de eenheid, de gemeenschap en de samenwerking met andere kerken van Jezus Christus te zoeken en te bevorderen’ (artikel XVI.1).

Willem Visser ‘t Hooft

De Protestantse Kerk is daarom blij met de Wereldraad van Kerken. Ze feliciteert haar van harte met haar 70-jarig bestaan. Het is veelzeggend dat dit jubileum in Amsterdam wordt gevierd. In deze stad werd in 1948 de Wereldraad opgericht. We zijn ‘trots’ dat de van oorsprong Nederlandse protestantse theoloog W.A. Visser ‘t Hooft aan de wieg van de Wereldraad stond. Bijna 30 jaar heeft hij als secretaris-generaal zijn beste krachten aan de raad gegeven.

Gemeenschap van Kerken

De Wereldraad van Kerken is, in tegenstelling tot de Rooms-Katholieke Kerk, geen wereldkerk maar een raad van kerken. Aanvankelijk leefde het verlangen om als kerken te groeien naar institutionele eenheid. Na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog moesten de handen ineen geslagen worden. Nu, 70 jaar later, is het accent verschoven. Ook als Protestantse Kerk verwachten wij van de Wereldraad niet dat zij inzet op institutionele eenheid. Wel dat zij ruimte schept voor inhoudelijke en spirituele ontmoetingen en kerken helpt dingen samen te doen. Als een wereldwijde gemeenschap (*commu-*

nio) van kerken wier eenheid ligt in Christus, die allen in hun eigen context leven van Gods bevrijdende genade die hen in Woord en sacrament geschonken is. Die zich allen, afzonderlijk en gezamenlijk, geroepen weten tot navolging van Christus, met het perspectief van Gods Koninkrijk. Geen superkerk dus, maar een inspirerende gemeenschap van kerken die, in woord en daad, gezamenlijk staat voor het getuigenis van Christus in deze wereld.

Brug naar evangelische stromingen

De Protestantse Kerk is blij met de Wereldraad. Zeker met recente ontwikkelingen binnen de raad. Het initiatief om te investeren in een inhoudelijke ontmoeting van oecumenische en evangelische voorgangers heeft de Protestantse Kerk opgepakt. Met dank aan de raad ontmoeten elk jaar voorgangers uit oecumenische en evangelische kerken in Nederland elkaar. De ontmoetingen van het Nederlands Christelijk Forum zijn een prachtig voorbeeld van diepe, spannende en - vooral - vreugdevolle oecumene.

In de afgelopen jaren is de raad nogal eens bekritiseerd vanwege haar theologische en politieke stellingname. Ook vanuit met name het orthodoxe deel van de Protestantse Kerk. Mede door de concentratie van de raad op het getuigenis van Christus in de wereld, in woord en daad, en de groeiende relatie met evangelische christenen neemt de kritiek af en groeit de waardering voor de raad. Juist omdat de raad veel kerkfamilies en denominaties omvat is zij de belangrijkste oecumenische partner van de Protestantse Kerk.

Ware communio

Als Protestantse Kerk zijn wij ook

◆ Dr. René de Reuver (foto: PKN)

dankbaar voor de theologische bijdrage van de raad. Het BEM-rapport uit de jaren tachtig heeft de bezinning op doop, eucharistie en ambt, en dus ook op de kerk als gemeenschap van preekstoel, doopvont en tafel(!), verdiept. Het document over de Kerk (*The Church*) uit 2013 daagt kerken uit om zich te bezinnen op het samen kerk zijn.

Als Protestantse Kerk hopen wij van harte dat Gods Geest de raad de creativiteit en wijsheid schenkt om het getuigenis van Christus telkens weer in deze wereld centraal te stellen, gevraagd en ongevraagd. Dat zij steeds meer een ware *communio* mag zijn, een gemeenschap die kerken samenbrengt, uitdaagt en voorgaat. Immers alleen samen vormen wij het ene lichaam van Christus.

Dr. René de Reuver is scriba van de Protestantse Kerk in Nederland

De Wereldraad van Kerken en de Orthodoxie 1948-2018¹

door v. Hildo Bos

In 1948 werd in onze hoofdstad de Wereldraad van Kerken opgericht.

Christenen uit de hele naoorlogse wereld kwamen naar Amsterdam om een nieuw hoofdstuk te beginnen in de zoektocht naar eenheid in geloof en kerkelijk leven. Ook orthodoxe christenen vonden hun weg naar Amsterdam, ondanks de tragische situatie in veel van hun thuislanden.

In Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland, Moldavië en Georgië werd de Kerk al ruim dertig jaar vervolgd en kon van oecumenische contacten (of buitenlandse reizen) geen sprake zijn. In Griekenland woedde een bloedige burgeroorlog. Met de bezetting van Midden-Europa door de Sovjet-Unie hadden ook de orthodoxe christenen in Roemenië, Bulgarije, Joegoslavië, Polen en de Baltische staten hun geloofsvrijheid verloren. Stalin had serieuze plannen om alle Orthodoxe Kerken onder een centraal bestuur met zetel in Moskou te brengen. Waar tot 1940 alle Orthodoxe Kerken buiten de USSR, actief hadden deelgenomen aan de oecumene, trokken in 1947 alle Orthodoxe Kerken onder Communistisch bewind zich in één keer terug.

v. Georges Florovsky

Toch was de Orthodoxie erbij in 1948, zoals gezegd. Vooral afgevaardigden uit de diaspora-gemeenschappen van de diverse Orthodoxe lokale² kerken, maar ze waren erbij. Eén van de hoofdsprekers was de vooraanstaande theoloog v. Georges Florovsky, destijds docent aan het instituut van de h. Sergi in Parijs, later hoogleraar aan Harvard en Princeton. En gedurende het eerste decennium van de Wereldraad was hun bijdrage aan de oecumene zo overtuigend, dat in 1961 het merendeel van de Orthodoxe Kerken uit het Oostblok toestemming kreeg om toe te treden tot de raad. Gedurende de decennia daarna bood de Wereldraad de Orthodoxie een veilige plaats, een ontmoetingsplaats met andere christenen én met andere orthodoxen. De

Orthodoxie vond er solidariteit, zowel ten tijde van vervolgingen als ten tijde van de wederopbouw in de jaren 90. Weinig orthodoxen beseffen vandaag hoeveel steun de Westerse kerken hebben verleend aan de wederopbouw van seminaries, kloosters en onderwijs in deze periode.

Onbekendheid en toenemende kritiek

Ergens is dit niet verbazend. Met de toetreding van de Orthodoxe Kerken uit het Oostblok werd de diplomatieke rol van de Wereldraad groter – en de theologische rol kleiner, ten minste voor de Orthodoxie. Theologen en bisschoppen namen actief deel aan conferenties en publicaties, maar vertelden de eigen achterban weinig over hun oecumenische werk. De gemiddelde orthodox had nog nooit een christen van een andere denominatie ontmoet. En toen de perestrojka kwam, vond hun eerste ontmoeting in de regel plaats met missionarissen uit de Verenigde Staten die nog nooit van oecumene hadden gehoord. In de jaren 90 veranderde de houding van het kerkvolk ten opzichte van andere kerken radicaal – en daarmee de houding ten opzichte van de Wereldraad.

Deels is die kritiek te begrijpen. Waar gedurende de eerste decennia van zijn bestaan de Wereldraad handelde binnen een zeker theologisch kader (de Toronto-verklaring, maar ook het Evangelie als basis van het geloof), lijkt dit kader vandaag voor sommige kerken minder relevant. Bij ethische, theologische en kerkordelijke vragen kunnen sociale opvattingen

zwaarder wegen dan Bijbelse. Ook de tekst en de canon van de Bijbel zelf zijn niet onaantastbaar, wat wederzijds begrip moeilijker maakt. Dit heeft binnen de Wereldraad geleid tot spanningen. Het grootste pijnpunt voor de Orthodoxe Kerken is het feit dat veel andere kerken de verdeeldheid binnen het christendom minder intens lijken te beleven. Deels is er een overtuiging dat alle kerken al één zijn (de *“branch theory”*), deels is er onverschilligheid.

Nieuwe situatie

Betekent dit dat de Wereldraad, de Orthodoxie en de oecumene elkaar niets meer te vertellen hebben? Ik geloof het niet. Binnen de orthodoxe wereld is de identiteitscrisis van de jaren 90 weggeëbd en ontstaat er een groeiende belangstelling voor andere vormen van christelijk geloof en getuigenis. Binnen de kerkelijke “structuren” groeit de belangstelling voor “strategische” partnerschappen met andere christenen – iets anders dan oecumene maar in elk geval geen afwijzing. Hieronder ligt een groeiend besef dat de omringende wereld ons, christenen, dwingt om nader tot elkaar te komen. Tenslotte zien we naast en rond de Wereldraad andere vormen van oecumene groeien en bloeien, waarin spiritualiteit en beleving centraal staan.

Het gebod van Christus “Dat allen één zijn” is nog steeds van kracht. Het is onze taak als christenen van alle denominaties om deze opdracht vast te houden, ook in een wereld waar het “eigen land/volk/kerk eerst” steeds op de loer ligt.

Priester Hildo Bos is secretaris van de stichting “Orthodoxe Kerk in Nederland – Vertegenwoordiging van de Orthodoxe Bisschoppenconferentie van de Benelux”

¹ Vanwege de beschikbare ruimte moest dit artikel worden ingekort. De volledige versie kunt u vinden op de website www.oecumene.nl

² De Orthodoxe Kerk is één kerk die georganiseerd is in lokale kerkgemeenschappen die in de regel samenvallen met de landsgrenzen. Om deze reden wordt vaak gesproken van de “Grieks-Orthodoxe” of “Roemeens-Orthodoxe” kerk, hoewel het juist is om te spreken van “de Orthodoxe Kerk *in...*”. Tussen de diverse lokale kerken en hun hoofden bestaat een rangorde, waarin de Oecumenisch Patriarch van Constantinopel een rol van *primus inter pares* vervult.

Handboek Oosters Christendom een korte presentatie

door Leo van Leijzen

Eind mei van dit jaar kwam het Handboek Oosters Christendom uit. Het is een werk van jaren geweest, alsook van vele handen, o.a. met de medewerking van ondergetekende. Om die reden is dit dan ook geen recensie, maar een presentatie van dit bijzondere handboek.

De twee redacteurs zijn Herman Teule, emeritus hoogleraar oosters christendom Nijmegen en Leuven en oud-directeur Instituut voor Oosters Christendom (IVOC) te Nijmegen, en Alfons Brüning, staf lid IVOC voor christendom in Oost-Europa en bijzonder hoogleraar te Amsterdam.

Doelgroepen

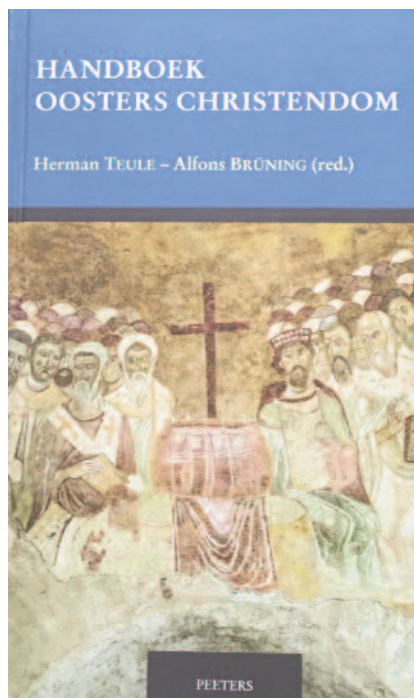
Het handboek is bedoeld voor in oosters christendom geïnteresseerde 'leken' en voor studenten die het oosters christendom willen bestuderen. Met de verschillende auteurs alsook verschillende onderwerpen is er een variëteit qua stijl en moeilijkheidsgraad. Steeds is wat de toegankelijkheid betreft gepoogd in te spelen op de doelgroepen van dit handboek.

Indeling

Het boek bestaat uit zeven delen. "De kern van het boek wordt gevormd door een voorstelling van de individuele kerkelijke gemeenschappen die gepresenteerd worden in hun historische ontwikkeling, hun dogmatische en liturgische eigenheid en in hun actuele situatie [...]" (uit het Voorwoord).

Deel I is een algemene historische inleiding waar vooral de ontwikkelingen in het Oostelijke Middellandse Zeegebied aan de orde komen. Die vormen een belangrijke achtergrond voor wat in de volgende delen aan de orde komt.

Deel II bestaat uit 9 hoofdstukken over de Kerken in het Midden-Oosten, de Hoorn van Afrika en Zuid-India (II A) en 9 hoofdstukken over de Kerken van Oost-Europa, Rusland en

de Kaukasus (II B).

Deel III biedt de geünieerde kerken, wederom in tweeën ingedeeld: in Oost-Europa (hoofdstuk 1) en het Midden-Oosten (hoofdstuk 2).

Deel IV gaat over Westerse kerken in een oosters-christelijke context.

Deel V en VI hebben capita selecta, respectievelijk over recente situaties, zoals bijvoorbeeld moderne ontwikkelingen in het Midden-Oosten of de Orthodoxe Kerken in de diaspora, én met inhoudelijke verdieping, zoals over Orthodoxe theologie, het monastieke leven, maar ook over mensenrechten, oecumene en oosters kerkelijk recht. De verschillende delen tonen de boeiende wereld van de oosterse kerken. De lezer zal er de vele onverwachte aspecten van die wereld ontdekken. Deel VII tenslotte bevat elf appendices, variërend van een literatuurlijst, namenregisters tot met de personalia van de auteurs. Door het handboek verspreid zijn er illustraties opgenomen.

Het boek geeft zowel een algemene als een meer toegespitste inleiding op de voornaamste vormen en aspecten van het oosters christendom. Met dit handboek heeft men een goede Nederlandstalige gids in handen voor

een diepgaande kennismaking met het oosters christendom.

Gegroeide belangstelling voor oosters christendom

In het voorwoord constateren de twee redacteurs Teule en Brüning een toenomen belangstelling voor het oosters christendom binnen het Nederlandse taalgebied. Ze formuleren vier redenen. Allereerst de vestiging sinds tientallen jaren van oosterse christenen in Nederland en België. Oosterse christenen zijn inmiddels een onderdeel van onze samenleving geworden. Dan is er het besef dat er bepaalde politieke ontwikkelingen, in zowel Oost-Europa als het Midden-Oosten, zijn waarbij men de factor 'oosters christendom' moet meenemen, wil men deze politieke ontwikkelingen begrijpen. Voorbeelden zijn het recente conflict in Oost-Oekraïne, maar ook de langer geleden Libanese Burgeroorlog (1976-1990). Ten derde is daar de fascinatie die oosterse kerken uitoefenen op westerse christenen. Een vierde en laatste reden is een theologische: christendom valt niet samen met één bepaalde cultuur, bijvoorbeeld de westerse; het bestaan van verschillende vormen van oosters christendom herinnert ons daaraan.

De belangstelling voor oosters christendom vinden we terug in de academische wereld, maar er is ook belangstelling vanuit sociale en pastorale hoek: bijvoorbeeld rond asielproblematiek of naar aanleiding van de aanwezigheid van oosterse christenen in eigen kerkelijke kring. "Dit handboek wil tegemoet komen aan deze toenomen belangstelling" (Voorwoord). Met het Handboek Oosters christendom is gepoogd de vele schakeringen van een fascinerende wereld tot hun recht te laten komen.

Herman Teule en Alfons Brüning (ed.), Handboek Oosters Christendom, Uitgeverij Peeters, Leuven 2018, ISBN: 978-90-429-3474-0. Prijs: € 88,-

De Synode van Dordt (1618-1619) en de Nationale Synode Een katholieke waarneming

door Dr. Gerard de Korte

Dit jaar staan protestantse christenen, maar ook velen die een oecumenische betrokkenheid hebben, stil bij de Synode van Dordt. Het is dit jaar namelijk 400 jaar geleden dat in Dordrecht een kerkvergadering gehouden om met name te spreken over het leerstuk van Gods verkiezend handelen.

Al geruime tijd voor de synode bestond er in de Republiek een fel dispuut tussen de theologen Arminius en Gomarus. De synode koos uiteindelijk om de positie van Gomarus te steunen en die van Arminius te veroordelen. Het gevolg was een scheuring van de gereformeerde kerk. Voor dit jaar en het komend jaar staan verschillende bijeenkomsten gepland om de synode te gedenken maar ook om stil te staan bij de actuele betekenis. In deze bijdrage besteed ik aandacht aan de zogenaamde Nationale Synode. In de afgelopen jaren zijn al meerdere zittingen van deze synode in Dordrecht gehouden. Een nieuwe zitting staat gepland voor 29 mei 2019, precies 400 jaar nadat de Synode van Dordt werd afgerond.

Groot geschenk

In de laatste eeuw heeft de oecumenische beweging vleugels gekregen. Ik beschouw dit als een groot geschenk van Gods Geest. De verschillende christelijke kerkfamilies hebben, na eeuwen van vijandschap en onderlinge strijd, mogen ontdekken dat de overeenkomsten groter zijn dan de verschillen. Wij spreken niet meer over papen en ketters maar over broeders en zusters in Christus. De Nationale Synode, waarvan ds. Gerrit de Fijter, de voormalige preses van de PKN, de grote ambassadeur is, richt zich specifiek op de oecumene binnen het Nederlands protestantisme. De ondertitel van de Nationale Synode luidt dan ook: protestants forum. Met schaamte hebben ds. De Fijter en de zijnen geconstateerd dat het protestantisme uitermate verdeeld is ge-

raakt. Er wordt wel eens gesproken over een repeterende breuk. Er zijn in ons land meer dan tien kerkgenootschappen die zichzelf gereformeerd noemen. Alleen de theologische fijnproever kan de verschillende posities begrijpen. De Nationale Synode wil als protestants forum bruggen slaan tussen de verschillende kerkverbanden en werken aan een grotere eenheid op het protestantse erf.

Vrienden van Christus

Al jaren ben ik bevriend met ds. De Fijter en heb ik als bisschop de ontwikkelingen van de Nationale Synode met belangstelling van nabij gevolgd. Bij de eerdere sessies van de Synode in Dordrecht was ik als rooms-katholiek waarnemer aanwezig en ik heb ook het vaste voornemen om bij de bijeenkomst van 29 mei volgend jaar aanwezig te zijn. Ik hoop oprecht dat de Nationale Synode een belangrijke bijdrage kan leveren aan het overbruggen van meningsverschillen binnen de wereld van het protestantisme. Veel historisch gegroeide verschillen zijn in de huidige tijd uitermate betrekkelijk geworden. Zelfs etiketten als vrijzinnig of orthodox hebben niet of nauwelijks een verhelderende betekenis. In een tijd van ontkerkelijking en ontkerstening zouden alle vrienden van Christus, welke accentverschillen zij ook hebben, elkaar moeten zoeken en vinden. Een en ander is, als wij kijken naar de eerdere sessies van de Synode, helaas nog niet zo een-

♦ Mgr. dr. Gerard de Korte (foto: Katholiek Nieuwsblad/Jan Peeters)

voudig. De vrijzinnige vleugel maar ook de ultra orthodoxe vleugel zijn tot nu toe op de Synode niet op ambtelijk niveau maar alleen door individuele leden vertegenwoordigd.

Moed houden

De ambitie van ds. De Fijter gaat verder dan alleen een protestantse oecumene. Hij hoopt op een verdere toenadering van alle christelijke kerkfamilies in ons land. Ik deel die hoop met hem, alleen al om het gebed van onze Heer dat al zijn vrienden werkelijk één zijn. Ik weet echter ook dat rooms-katholieken, die lid zijn van een wereldkerk, op nationaal niveau maar beperkte speelruimte hebben. Toch ben ik ontzettend hoopvol als het gaat om de oecumenische ontwikkelingen. Na eeuwen van strijd en uitsluiting heeft de Heilige Geest christenen in de laatste 50 jaar steeds meer bijeengebracht. Wie weet wat diezelfde Geest ons in de nabije toekomst nog bij elkaar aan waarheid, goedheid en schoonheid laat ontdekken. Laten wij daarom moed houden en onze gaven van hoofd en hart blijven inzetten om een verdere toenadering van christenen van verschillende tradities te realiseren.

Mgr. Dr. Gerard De Korte is bisschop van 's-Hertogenbosch

Agenda

9 november 2018 – Hoe ver zijn we gevorderd op de weg naar kerkelijke gemeenschap?

De oecumenische beweging staat uit naar het herstel van kerkelijke gemeenschap. Dat het niet zo gemakkelijk gaat is iedereen wel duidelijk. En toch zijn in de afgelopen zeventig jaar grote stappen gezet. In het voorjaar baarden de Duitse bisschoppen opzien met een pastorale handleiding ten behoeve van de gezamenlijk toelating van gemengd gehuwden tot de Eucharistie in de Katholieke Kerk. Het leidde tot vragen en discussie. De handreiking is gepubliceerd en wordt in een aantal Duitse bisdommen toegepast.

Naar aanleiding van de ontwikkelingen in Duitsland gaat het op deze studiedag over twee vragen:

- hoe ver zijn we gemeten naar de stand van de oecumenische dialogen tussen katholieken, lutheranen en gereformeerden gevorderd op de weg naar herstel van kerkelijke gemeenschap;
- wat betekent de bereikte overeenstemming voor de samenwerking in de praktijk van alledag.

De **sprekers** op deze dag zijn: prof. dr. Wolfgang Thönissen, directeur van het Johann Adam Möhler Instituut in Paderborn en expert op het gebied van de oecumenische dialogen met Lutheranen, prof. dr. Sabine Hiebsch, hoogleraar Lutherstudies

en de geschiedenis van het Lutheranisme aan de Theologische Universiteit Kampen en dr. Arjan Plaisier, predikant in de missionaire gemeente in Apeldoorn en voormalig scriba van de Protestantse Kerk in Nederland.

Locatie: Sint-Janscentrum, Papenhulst 4, 5211 LC 's-Hertogenbosch, 9 november 2018, 11.00 – 17.00 uur. Wij verzoeken u in verband met de capaciteit van de zaal om u aan te melden vóór 20 oktober 2018 via secretariaat@oecumene.nl. Deelname kosten € 10,- (incl. lunch) graag vooraf overmaken op rekening NL97 ING 0000 8019 19 t.n.v. Katholieke Vereniging voor Oecumene o.v.v. Studiemiddag 9 november.

9 november 2018 – Algemene Ledenvergadering

In de marge van de studiedag op 9 november 2018 zal de huishoudelijke vergadering van de vereniging worden gehouden. Leden kunnen zich hiervoor opgeven en ontvangen na aanmelding de jaarstukken (algemeen jaarverslag 2017-2018 en begroting 2019). Tijdens de huishoudelijke vergadering zal ook de verkiezing van nieuwe bestuursleden plaatsvinden.

Locatie: Sint-Janscentrum, Papenhulst 4, 5211 LC 's-Hertogenbosch. Opgave vooraf via secretariaat@oecumene.nl

8 februari 2019 – Dordt en Franciscus over de bestemming van de mens

Op het feest van St. Jozef, 19 maart jl., verscheen de apostolische brief van paus Franciscus "*Gaudete et Exsultate – over de roep tot heiligheid in de wereld van vandaag*". Paus Franciscus brengt in dit schrijven gedachten naar voren waarover hij in de afgelopen jaren veel gesproken heeft. Jezus heeft een vreugdevolle boodschap verkondigd. Hij biedt ons het ware leven en het echte geluk aan. In deze brief wil paus Franciscus de roep tot heiligheid zo uiteenzetten dat hij in de hedendaagse context concreet gestalte kan krijgen.

"Want de Heer heeft ieder van ons uitgekozen, opdat we in de liefde heilig en zuiver voor hem leven" (Ef. 1,4).

De Protestantse Kerk in Nederland herdenkt in 2018 en 2019 dat 400 jaar geleden de Synode van Dordrecht plaatsvond. Deze Synode waaraan ook vertegenwoordigers van andere protestantse kerken deelnamen is vooral in herinnering gebleven vanwege de Dordtse leerregels. De

belijdenis van Gods uitverkiezend handelen (of predestinatie) is een kenmerk geworden van de calvinistische traditie – sterker nog: ze is diep geworteld in de kerk der eeuwen. In het leerstuk gaat het om de oude discussie tussen Augustinus en Pelagius en later die tussen Luther en Erasmus over de relatie tussen genade en vrije wil.

Het is opmerkelijk dat ook paus Franciscus in bovengenoemde apostolische brief aan die oude discussie raakt in zijn kritiek op moderne vormen van gnostiek en pelagianisme.

Op deze oecumenische studiebijeenkomst willen we tegen de achtergrond van 400 jaar Dordt en de apostolische brief *Gaudete et Exsultate* vanuit een systematisch-theologische invalshoek de vragen stellen naar de bestemming van de mens.

De sprekers op deze middag zijn prof. dr. Gijsbert van den Brink, hoogleraar theologie en wetenschap aan de faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam en dr. Anton ten Klooster, universitair docent systematische theologie aan de Tilburg School of Catholic Theology.

Locatie: Sint-Janscentrum, Papenhulst 4, 5211 LC 's-Hertogenbosch, 8 februari 2019 14.00 – 17.00 uur. Wij verzoeken u in verband met de capaciteit van de zaal om u aan te melden vóór 20 januari 2019 via secretariaat@oecumene.nl. Deelname kosten € 7,50 graag vooraf overmaken op rekening NL97 ING 0000 8019 19 t.n.v. Katholieke Vereniging voor Oecumene o.v.v. Studiemiddag 8 februari.

<http://www.parochiespiritualiteit.org/wp/wp-content/uploads/2018/08/Leeswijzer-Gaudete-et-Exsultate-2018-1.pdf>

Bezoek onze website op: www.oecumene.nl

Colofon

Overeen is het communicatieblad van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord. Leden, donateurs en parochies ontvangen het blad twee maal per jaar.

Redactie: Geert van Dartel, Mirella van Herp, Leo van Leijsen

Vormgeving: VANDARTEL, Oss

Drukwerk: Laumé Mediapartners

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Emmaplein 19 D
5211 VZ 's-Hertogenbosch
T: 073-7370026
E: secretariaat@oecumene.nl
Internet: www.oecumene.nl
IBAN: NL73 ING0001087628
IBAN: NL97 ING0000801919
ISSN: 1568-2862